

Т. О. Ковалькова

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ГЕНДЕРНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

Анотація. У статті досліджується ставлення студентів та студенток до гендерних проблем сучасності. На основі аналізу наукової літератури узагальнено теоретичні засади проблем гендерної ідентичності, гендерних стереотипів щодо особистісної та професійної сфери. Під час опитування студентам і студенткам було запропоновано висловити свою думку, згоду або незгоду із твердженнями про вплив на формування поглядів та уявлень батьків, друзів, загальноосвітньої школи, університету чи інших осіб та інституцій; щодо необхідності гендерної просвіти; здібностей хлопців та дівчат до вивчення гуманітарних і природничих наук; розвитку у хлопців маскулітності, а у дівчат фемінності в процесі виховання; ставлення до гендерно нейтрального виховання; щодо того, чи сприяє розвитку особистості та чи впливає на якість життя дотримання традиційних гендерних норм; стосовно прояву гендерних стереотипів у вихованні та навчанні за статтю; відмінностей у вимогах вчителів до хлопчиків та дівчаток; впровадження гендерного підходу в діяльність закладів освіти; щодо того, які образи переважають у шкільних підручниках; впливу шкільних підручників на формування та підтримку традиційних ролей чоловіків і жінок; важливості соціальних інститутів у передачі «гендерної інформації» від покоління до покоління; прояву гендерних стереотипів у засобах масової інформації; позиції про основну роль жінки в суспільстві; прояву гендерних змін у масовій культурі тощо. Автором проаналізовано результати анкетування студентів та студенток щодо їхнього ставлення до гендерних проблем сучасності. Наголошується на необхідності подолання гендерних стереотипів і започаткування нових форм і стандартів поведінки для жінок і чоловіків, виховання гендерної культури нового зразка. Виявлено відмежування студентства від найпоширеніших традиційних гендерних стереотипів стосовно ролей жінок і чоловіків та їхньої позиції у соціумі, що є позитивним чинником розвитку сучасного суспільства.

Ключові слова: гендер, гендерна ідентичність, гендерна роль, гендерні стереотипи, студент.

Постановка проблеми. Важливість вивчення гендерних проблем зумовлена змінами, що відбуваються повсякчас у сучасному світі. У парадигмі розвитку суспільства дедалі більше актуалізується питання розуміння студентами гендерної рівності та впливу гендерних стереотипів на особистісне життя жінок і чоловіків. Якщо з певною статтю людина народжується, то гендер конструюється соціальним чином упродовж усього її життя. Глибокі зміни, що виникають у сучасному суспільстві, відображаються у зміні гендерних стереотипів як стійких соціально-психологічних утворень.

Гендерні проблеми проявляються передусім у встановлених стереотипах у соціумі, тому існування в масовій культурі певних гендерних стереотипів, що перетворилися на поведінкові реакції у житті людей, призводить до гендерної дискримінації і у відкритій, і у прихованій формі. Гендерні стереотипи часто є далекими від реальності, вони є неточними та відмежованими від реальної поведінки жінок і чоловіків. Гендерні ролі зумовлені диференціацією людей на категорії чоловіків і жінок, що передбачає певну нормативно визначену поведінку щодо людей певної статі. Сукупність очікувань стосовно поведінки особистості, що посідає певну позицію у суспільстві в процесі соціальної взаємодії, є соціальною роллю людини [1].

Оскільки усталені стереотипи не дають змоги ефективно функціонувати людям, що не згодні із загальноприйнятою думкою, дедалі гостріше постає проблема руйнування гендерних стереотипів. Гендерні стереотипи позначаються на способі життя сучасної молоді, на який першочергово впливають особливості гендерної соціалізації у родині, засоби масової інформації, друзі тощо. Гендерні стереотипи впливають на те, яку професію обрати дівчині чи хлопцю, як задовольняти свої потреби, які норми та правила поведінки необхідно засвоювати для того, щоб бути визнаним у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Про важливість розуміння студентами гендерних проблем сучасності зазначено у великій кількості наукових праць. Дослідженнями гендерних установок і стереотипів займалися такі вчені, як С. Бондаревич, Т. Говорун, Є. Здравомислова, О. Кікінежді, І. Клецина, Й. Молюска, Н. Осетрова, А. Темкіна та ін. Гендерну ідентичність як складне особистісне утворення досліджували, зокрема, М. Боришевський, Т. Говорун, О. Кікінежді, В. Столін, Т. Титаренко. Різноманітним аспектам взаємодії гендерної та професійної ідентичності в осіб різних вікових, професійних, соціальних і етнічних груп приділяли увагу Ю. Гусева, О. Кімберг, Н. Кулагіна, С. Орлянський, В. Пастушенко, Г. Таганова та ін. Т. Марценюк і М. Ткалич вивчали гендерну дискримінацію на ринку праці в Україні та на робочому місці, Ю. Безбородова, С. Браунміллер, Т. Лауретис і В. Щербаченко розглядали насилля та домагання жінок і чоловіків.

Визначення гендеру в українській пресі розглядали Н. Остапенко, Н. Сидоренко, М. Скорик, Т. Старченко, О. Сушкова, Я. Пузиренко, О. Тараненко, М. Чорнодон та ін. Проблема дослідження гендерних образів («Я — жінка» або «Я — чоловік») та професійних Я-образів відображена в наукових доробках таких учених, як Н. Бондаренко, Д. Бюлер, П. Еванс, Е. Зеєр, Т. Кудрявцев, Д. Сьюпер. Проблемою гендерної психології лідерства займалися зарубіжні вчені Дж. Андерсон, М. Баджадж, Р. Ван дер Ліден, М. Ван Енген, Т. Віллемсен, А. Іглі, М. Йогансен-Шмідт, Л. Келінський, Дж. Коннер, Р. Радд, Дж. Рікеттс, А. Рорем, К. Стробель та ін.

Водночас недостатньо дослідженими, на нашу думку, залишаються прояви гендерних стереотипів у студентів і студенток щодо особистіс-

ної сфери жінок і чоловіків, їхньої професійної діяльності та сфери освіти.

Метою нашої статті є виявлення ставлення студентів до гендерних проблем сучасності.

Відповідно до мети визначено такі **завдання** дослідження:

1. На основі аналізу наукової літератури узагальнити теоретичні засади проблем гендерної ідентичності, гендерних стереотипів щодо особистісної та професійної сфер особистості.

2. Проаналізувати результати анкетування студентів та студенток щодо їхнього ставлення до гендерних проблем сучасності.

Виклад основного матеріалу. У XXI столітті особливої значущості набувають гендерні проблеми сучасності в юнацькому віці, оскільки в період дорослішання відбуваються важливі зміни в особистісному розвитку та самовизначенні хлопців і дівчат. Тому наголошення на проблемах гендерного становлення зумовлене, по-перше, віковими закономірностями, по-друге, індивідуально-психологічними особливостями юнаків і дівчат і, по-третє, соціокультурними чинниками.

Студентські роки — це період юності, що характеризується складним етапом у розвитку особистості, оскільки юнацький вік є періодом становлення особистості. Юнацький вік — надзвичайно відповідальний період, адже в цей час формується моральність, соціальні настанови, ставлення до себе, до інших людей і до суспільства. У цей час стабілізуються риси характеру і основні форми соціальної поведінки особистості юнака і дівчини. Тому першочерговим стає гендерне виховання особистості [2].

Гендер — багаторівневий та багатовекторний феномен, складний соціальний і культурний процес конструювання суспільством відмінностей у чоловічих та жіночих ролях, їхній поведінці, психічних та емоційних особливостях. Термін «гендер» — це багаторівневе явище, що охоплює індивідуальний, інтерперсональний і макроструктурний рівні. Відмінності в особистісних характеристиках, що стосуються статі, вивчаються на індивідуальному рівні, а на інтерперсональному рівні досліджуються психологічні закономірності та механізми творення, перетворення й прояву гендерної ідентичності під час міжособистісної та соціальної взаємодії. Нині особлива увага приділена соціально-психологічним аспектам гендеру, адже поняття

«гендер» пов'язане із соціально-психологічними характеристиками особистості, що асоціюються зі статтю і відображаються у взаємодії з оточенням [3].

Гендер визначається як одна з основних характеристик особистості, що зумовлює соціальний і психологічний розвиток кожного з нас. Багатокомпонентна структура гендеру зумовлюється такими групами характеристик: біологічна стать, гендерна ідентичність, гендерні стереотипи і гендерні норми [4].

Гендерна ідентичність є складовою соціальної ідентичності особистості. Гендерна ідентичність — базова структура соціальної ідентичності, що характеризує людину щодо її належності до чоловічої або жіночої групи, причому важливим є те, як сама людина себе категоризує.

На думку О. Кікінежді, гендерна ідентичність — це узагальнений Я-образ, особистісне утворення, що розкриває усвідомлене самовизначення дівчаток і хлопчиків у системі гендерних цінностей, їх спрямування на андрогінні моделі поведінки та підпорядкованість ширшому соціально-рольовому самовизначенню [5, с. 39].

Образ ідеальної дівчини чи ідеального хлопця в гендерних уявленнях підлітків структурований гендерно нейтральними позитивними якостями особистості, що підкреслюють значущість морального розвитку, індивідуальність, неповторність кожної особистості й індивідуальності, її інтелектуальну активність та особливості зовнішнього вигляду [6].

На сьогодні важливим є розгляд механізмів конструювання гендерної ідентичності в різних часових і соціокультурних контекстах, а також умов самореалізації жінок та чоловіків у невідповідних своїй статі галузях професійної діяльності [7].

Гендерна ідентичність не дається особистості під час народження, а вибудовується шляхом складної взаємодії задатків і соціалізації, типізації чи «кодування» й визначається гендерними стереотипами [8].

Під гендерними стереотипами мають на увазі образи та уявлення щодо соціальних ролей, психологічних і поведінкових особливостей статей, що зумовлені культурною соціалізацією [9].

Невід'ємна ознака щоденного спілкування, взаємодії людей — наявність гендерних стереотипів, які є усталеними уявленнями людства про явища та процеси дійсності. Тому гендерні стереотипи — це базовий елемент соціалізації.

Гендерні стереотипи присутні у будь-якій сфері, у кожній культурі, що пояснюється традиційним та усталеним поглядом на гендерні ролі людей у соціальному середовищі. Оскільки гендерні стереотипи повторюють стереотипи минулого, важливим є формування нових соціальних стандартів, цінностей та норм.

Згідно з найпоширенішими гендерними стереотипами виділяють типові риси фемінності: емоційність, м'якість, вразливість, психологічна і фізична слабкість, комунікабельність, розвинена інтуїція, турботливість. До типових маскулінних рис належать психологічна і фізична сила, інтелект, раціональність, агресивність, активність, незалежність, авторитарність, стриманість в емоційних проявах, любов до ризику, амбіційність. Тому чоловіки хочуть бути компетентними, визнаними, досягати своїх цілей та бути успішними у кар'єрі. Першочерговою для жінок є орієнтація на сім'ю, бажання бути берегинею домашнього вогнища [10].

На сьогодні соціальні норми, цінності та правила поведінки стають гнучкішими, однак у суспільстві ще існують стереотипи минулого, часто проявляються усталені позиції щодо чоловіків та жінок, що і є гендерними стереотипами. На думку М. Пірен, гендерні стереотипи — це «сприйняття, оцінка людиною статі та поширення на неї характеристик статевої групи шляхом застосування загальних характеристик і щодо чоловіків, і щодо жінок, без достатнього врахування можливих відмінностей між ними» [11].

Система гендерних стереотипів базується на бінарній опозиції маскулінності — фемінності. До маскулінності належить активно-творче, цивілізаційне, культурне спрямування, а до фемінності — пасивно-репродуктивне і природне. У зв'язку з цим розподілені соціальні ролі у суспільстві: для жінки — сімейні ролі, для чоловіків — професійні, що і призводить до існування гендерних стереотипів [12].

Гендерна роль є нормативною, вона виражає наявні соціальні очікування й проявляється у діяльності людини та її поведінці. На рівні культури ці ролі виражаються як стереотипи маскулінності та фемінності. С. Бем на основі концепції маскулінності та фемінності сформулювала концепцію андрогінії, оскільки андрогінна особистість втілює у собі порівну і маскулінні, і фемінні риси, що зумовлює гнучкість гендерно-рольової поведінки особистості, високі соціально-адаптивні здібності [8].

Описуючи групи гендерних стереотипів, варто зупинитися на найбільш поширеній і загальноприйнятій класифікації І. Клециної, що поділяє гендерні стереотипи на групи. До першої групи належать стереотипи маскулінності або фемінності, тобто стереотипи мужності або жіночності. Поняття маскулінності й фемінності — це нормативні усталені погляди щодо психічних, соматичних і поведінкових властивостей, що описують жінок і чоловіків. Друга група гендерних стереотипів — люди пов'язані з формуванням соціальних ролей у сімейних стосунках, професійній діяльності тощо. Третя група відображає відмінності між професійною зайнятістю чоловіків та жінок [1].

Традиційне виховання формує соціально сконструйовані норми поведінки: щодо жінок формуються комплекси їх недостатньої професійної спроможності, думки про основне призначення жінки, яким є материнство; стосовно чоловіків — відсутність жіночих рис, емоційності, слабкості та ін. Образ жінки ототожнюється із «пасивно-репродуктивним», що потребує захисту і підтримки від чоловіка; образ чоловіка асоціюється з «активно-творчим», якому притаманна сила, логіка, агресивність та цілеспрямованість.

Стереотипи виховання, що існують в соціумі протягом десятиліть, значною мірою впливають на соціальний розвиток жінок і чоловіків, у зв'язку з чим і виникають проблеми у спілкуванні, а також у вирішенні конфліктних ситуацій.

Розуміння гендерної проблематики у середовищі студентів, зокрема трансляції гендерних стереотипів, — це спосіб подолання нерівності між чоловіками і жінками. Тому пріоритетом є виявлення поглядів дівчат і хлопців на наявність гендерних стереотипів у сучасному світі.

Вибірку становили студенти Київського національного економічного університету імені Вадима

Гетьмана у кількості 113 здобувачів вищої освіти. Дослідження проводилося за допомогою анкетування. Нами була створена Google-форма для опитування студентів 1–4 курсів освітніх програм «Економічна та соціальна психологія», «Інвестиційний менеджмент» та «Туризм».

Під час опитування студентам і студенткам було запропоновано висловити свою думку, згоду або незгоду із твердженнями про вплив на формування поглядів та уявлень батьків, друзів, загальноосвітньої школи, університету чи інших осіб та інституцій; щодо необхідності гендерної просвіти; здібностей хлопців та дівчат до вивчення гуманітарних і природничих наук; розвитку у хлопців маскулінності, а у дівчат фемінності в процесі виховання; ставлення до гендерно нейтрального виховання; щодо того, чи сприяє розвитку особистості та якості життя дотримання традиційних гендерних норм; стосовно прояву гендерних стереотипів у вихованні та навчанні за статтю; відмінностей у вимогах вчителів до хлопчиків та дівчаток; впровадження гендерного підходу в діяльність закладів освіти; щодо того, які образи переважають у шкільних підручниках; впливу шкільних підручників на формування та підтримку традиційних ролей чоловіків і жінок; важливості соціальних інститутів у передачі «гендерної інформації» від покоління до покоління; прояву гендерних стереотипів у засобах масової інформації; позиції про основну роль жінки в суспільстві; прояву гендерних змін у масовій культурі тощо.

Відповідаючи на запитання «Чи є необхідною гендерна просвіта?», 76,1% студентів та студенток погодилися з необхідністю такої просвіти і лише 8% — не погодилися, а 15,9% відповіли «важко сказати» (рис. 1). Це пояснюється тим, що у вищих навчальних закладах

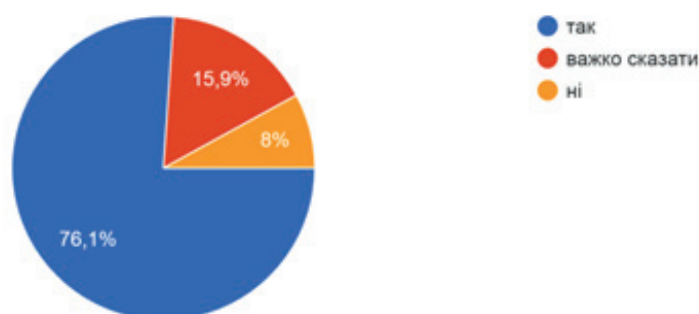

Рис. 1. Відповіді респондентів на запитання: «Чи є необхідною гендерна просвіта?»

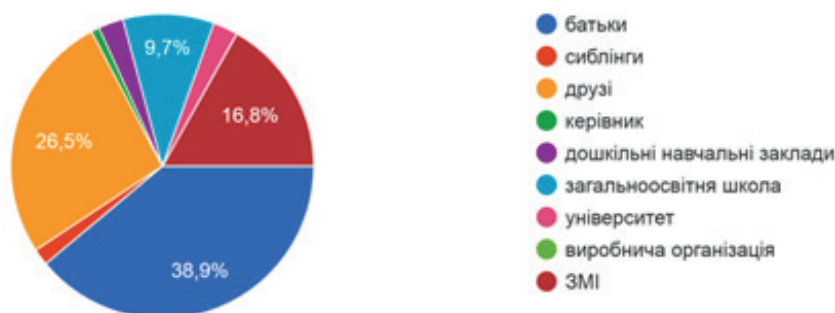

Рис. 2. Відповіді респондентів на запитання: «Хто або що, на вашу думку, найбільше вплинуло на ваші гендерні погляди та уявлення?»

питання гендерної проблематики обговорюються наразі набагато частіше, ніж раніше.

Друге запитання звучало так: «Хто або що, на вашу думку, найбільше вплинуло на ваші гендерні погляди та уявлення?» Студентами та студентками висловлено різні думки щодо того, хто мав (або що мало) вплив на формування їх гендерних поглядів та уявлень (рис. 2). Одностайності у відповідях на це запитання немає, однак помітне переважання батьків (38,9%), друзів (26,5%) і засобів масової інформації (16,8%). Лише 9,7% респондентів зазначили значний вплив загальноосвітньої школи; 2,7% — дошкільних навчальних закладів; 2,7% — університету; 1,8% — сиблінгів; 0,9% — керівника, і ніхто не вказав на вплив виробничої організації. Зрозуміло, що на формування думки студентства щодо цього питання впливає безліч факторів: особливості сімейного виховання, соціальної приналежності тощо.

На запитання «Наскільки Ви погоджуєтесь або не погоджуєтесь із тим, що прояви грубості

та агресивності більше вибачають юнакам, ніж дівчатам?» 51,3% респондентів відповіли, що із цим твердженням не погоджуються, 29,2% — «важко сказати», а 19,5% погодились (рис. 3). У зв'язку зі зміною позицій людей щодо існуючих гендерних стереотипів спостерігається відхід від гендерного стереотипу, згідно з яким грубість і агресивність дівчатам не можна вибачити.

Наступне запитання звучало так: «Чи поділяєте ви точку зору, що дівчата більш здібні до вивчення гуманітарних наук, а хлопці — природничих?» Переважна більшість студентів і студенток (58,4%) не згодні із зазначеним твердженням (рис. 4). Водночас 23,9% опитаних відповіли «важко сказати», а 17,7% висловили згоду з такою позицією. Очевидно, що у XXI столітті існує достатньо прикладів, що спростовують це відоме упередження стосовно дівчат. Однак залишаються ті, хто вважає, що дівчата не товаришують із природничими науками, — 17,7%.

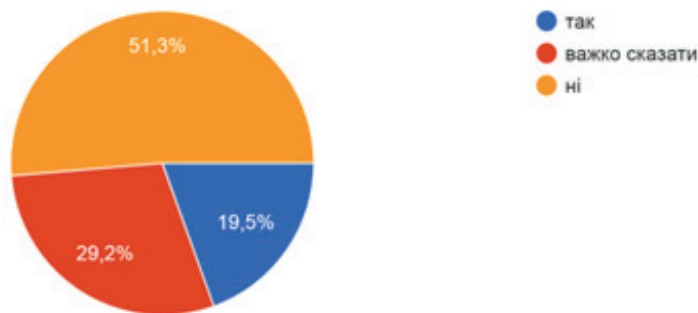

Рис. 3. Відповіді респондентів на запитання: «Наскільки ви погоджуєтесь або не погоджуєтесь із тим, що прояви грубості та агресивності більше вибачають юнакам, ніж дівчатам?»

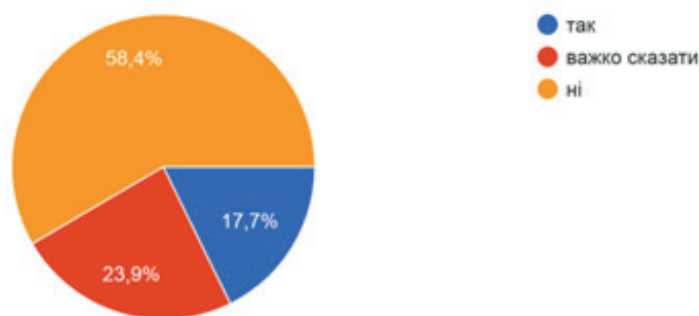

Рис. 4. Відповіді респондентів на запитання: «Чи поділяєте ви точку зору, що дівчата більш здібні до вивчення гуманітарних наук, а хлопці — природничих?»

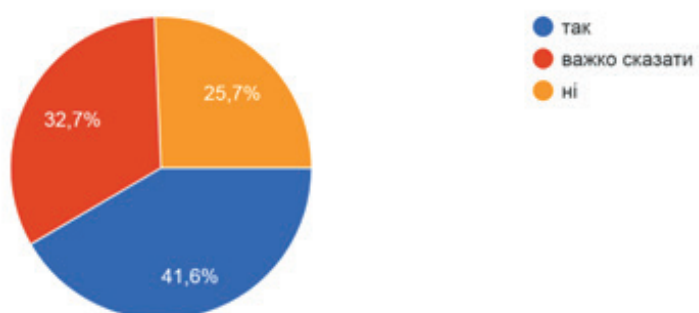

Рис. 5. Відповіді респондентів на запитання: «Чи підтримуєте ви розвиток у хлопців маскулінності, а у дівчат фемінності більшою мірою в процесі виховання?»

На запитання «Чи підтримуєте ви розвиток у хлопців маскулінності, а у дівчат фемінності більшою мірою в процесі виховання?», тобто чи мають дівчатка виховуватися переважно в дусі фемінності, а хлопчики — маскулінності, менше половини всіх студентів і студенток (41,6%) відповіли ствердно. 25,7% із цим твердженням не згодні, 32,7% обрали варіант «важко сказати» (рис. 5).

Студенти та студентки висловили свою думку щодо запитання «Яке ваше ставлення

до гендерно нейтрального виховання?». Майже половина всіх опитаних (48,7%) зазначили, що їх ставлення до гендерно нейтрального виховання є позитивним, і ще 38,9% відповіли «важко сказати», а лише у 12,4% опитаних ставлення негативне (рис. 6).

Ствердну відповідь на запитання щодо того, чи сприяє дотримання традиційних гендерних норм розвитку особистості та якості життя, дали 46% опитаних. Однак зауважимо, що значна

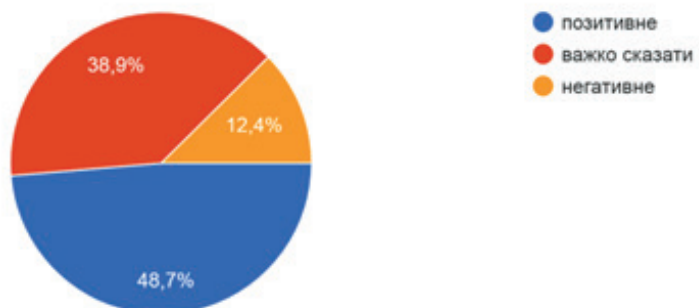

Рис. 6. Відповіді респондентів на запитання: «Яке ваше ставлення до гендерно нейтрального виховання?»

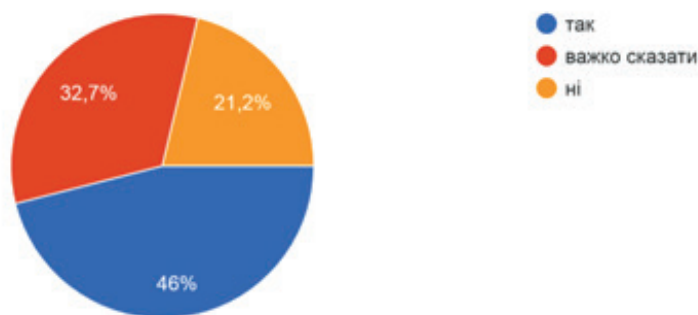

Рис. 7. Відповіді респондентів на запитання: «Чи сприяє дотримання традиційних гендерних норм розвитку особистості та якості життя?»

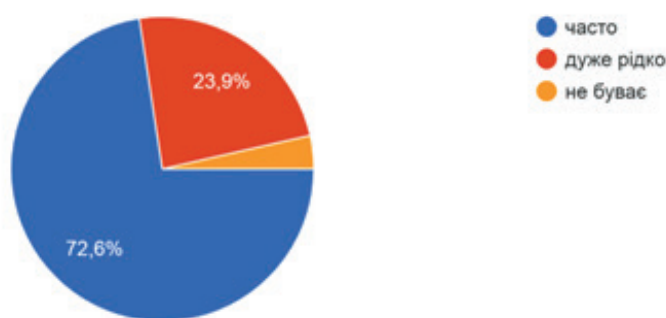

Рис. 8. Відповіді респондентів на запитання щодо того, наскільки часто проявляються гендерні стереотипи у вихованні та навчанні за статтю

частина студентів та студенток, а саме 32,7%, відповіли «важко сказати», а 21,2% висловилися проти (рис. 7).

Студенти та студентки висловили свою думку щодо того, наскільки часто проявляються гендерні стереотипи у вихованні та навчанні за статтю (рис. 8). Переважна більшість респондентів (72,6%) вважає, що такі прояви трапляються часто. Це найбільш типова відповідь. Значна

частина опитаних (23,9%) вважають, що дуже рідко, і лише 3,5% респондентів відповіли «не буває».

Відповідаючи на дев'яте запитання: «Чи відрізняються вимоги вчителів до хлопчиків та дівчаток?», більше половини всіх студентів і студенток (54,9%) зазначили, що вимоги вчителів до хлопчиків та дівчаток відрізняються, 23,9% думають, що не відрізняються, 21,2% відповіли «важко сказати» (рис. 9).

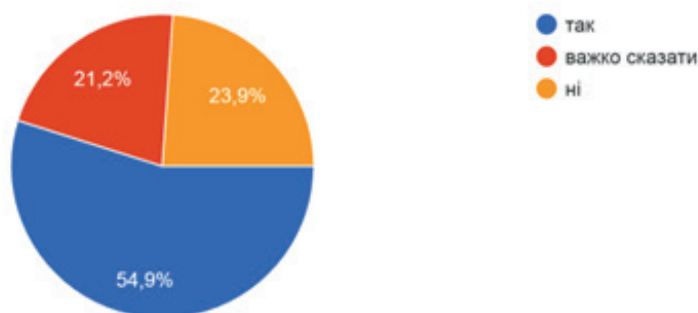

Рис. 9. Відповіді респондентів на запитання: «Чи відрізняються вимоги вчителів до хлопчиків та дівчаток?»

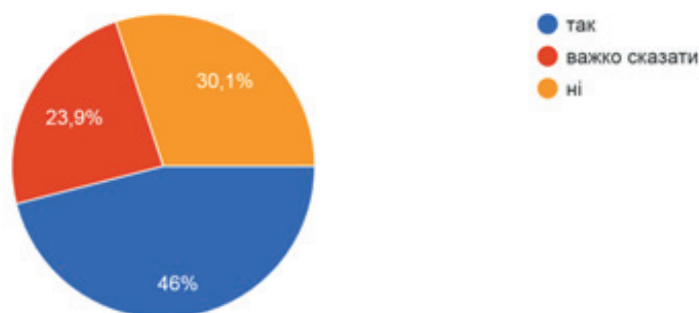

Рис. 10. Відповіді респондентів на запитання щодо необхідності впровадження гендерного підходу в роботу освітніх закладів

Важливим показником ефективності освіти є впровадження гендерного підходу в діяльність закладів освіти. При відповіді на запитання, що стосувалося необхідності втілення гендерного підходу в роботі освітніх закладів, з такою позицією погодились майже половина опитаних (46%), 30,1% студентів та студенток думають інакше, 23,9% респондентів відповіли «важко сказати» (рис. 10).

Одинадцяте запитання звучало так: «Чи поділяєте ви точку зору, що вчителям краще бути фемінними, ніж маскулінними особистостями?» Реакція студентів і студенток на це запитання вказує на достатньо високий рівень толерантності щодо роботи вчителів-чоловіків (рис. 11). 48,7% студентів та студенток не згодні з тим, що вчителям краще бути фемінними, ніж маскулінними особистостями; більш ніж третина опитаних, 39,8%, обрали відповідь «важко сказати», і тільки 11,5% студентів і студенток вважають, що вчителям краще бути фемінними.

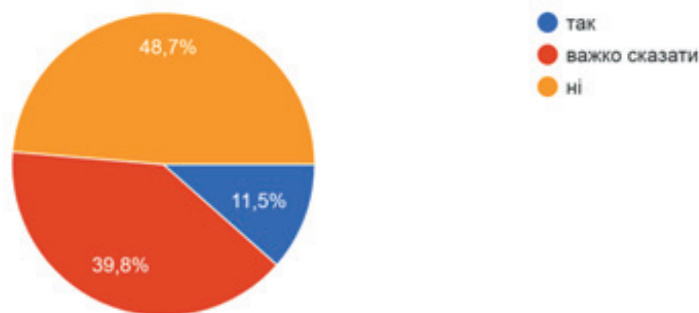

Рис. 11. Відповіді респондентів на запитання: «Чи поділяєте ви точку зору, що вчителям краще бути фемінними, ніж маскулінними особистостями?»

Очевидно, що 11,5% позитивних відповідей свідчить про певний рівень гендерної упередженості в поглядах на соціальні ролі жінки та чоловіка в сучасному суспільстві. Тому в наш час жінки дедалі частіше опановують сфери діяльності, де досі переважали чоловіки, а чоловіки — ті, де переважали жінки, оскільки жінки вже не будуть вважатися менш жіночними, маючи «чоловічу» професію, і навпаки.

Відповідаючи на запитання щодо образів, що переважають у шкільних підручниках, 26,5% студентів та студенток висловили думку про те, що переважають чоловічі образи, і лише 11,5% — жіночі, однак найбільш поширеною є відповідь «важко сказати» (61,9%). Очевидно, такий високий відсоток тих, хто обрав варіант «важко сказати» (61,9%), вказує на певний рівень гендерної упередженості в поглядах на позицію жінки та чоловіка у сучасному суспільстві (рис. 12).

Респондентам було поставлене запитання, чи впливають, на їхню думку, шкільні підручники на формування та підтримку традиційних

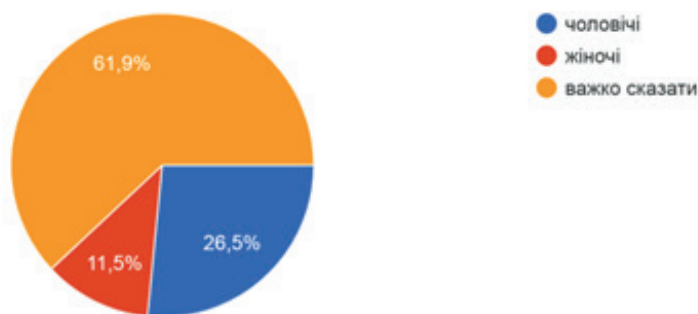

Рис. 12. Відповіді респондентів на запитання щодо образів, що переважають у шкільних підручниках

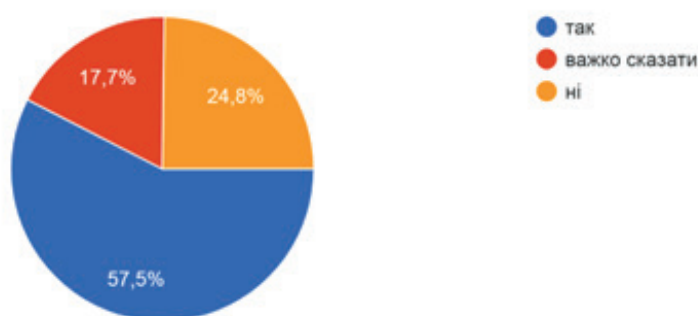

Рис. 13. Відповіді респондентів на запитання: «Чи впливають шкільні підручники на формування та підтримку традиційних ролей чоловіків і жінок?»

ролей чоловіків і жінок. Більш ніж половина всіх студентів і студенток (57,5%) думають, що так, 24,8% заперечують такий вплив, 17,7% відповіли «важко сказати» (рис. 13).

На запитання щодо існування гендерних стереотипів у навчально-виховному процесі на рівні навчальних програм, підручників та навчальних посібників абсолютна більшість студентів і студенток (54,9%) відповіли ствердно,

лише 20,4% опитаних дали негативну відповідь, 24,8% — «важко сказати» (рис. 14).

Відповідаючи на п'ятнадцяте запитання, більшість респондентів, а саме 75,2%, висловили згоду з твердженням про те, що значущі особистості, такі як батьки, сиблінги, друзі, керівник, є важливими у передачі «гендерної інформації» від покоління до покоління (рис. 15). Невелика частина опитаних (6,2%) із цим

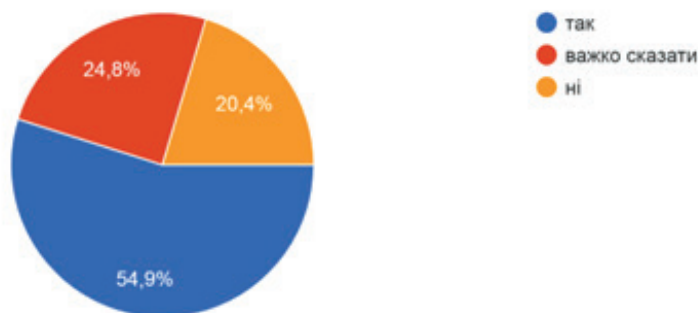

Рис. 14. Відповіді респондентів на запитання щодо існування гендерних стереотипів у навчально-виховному процесі на рівні навчальних програм, підручників та навчальних посібників

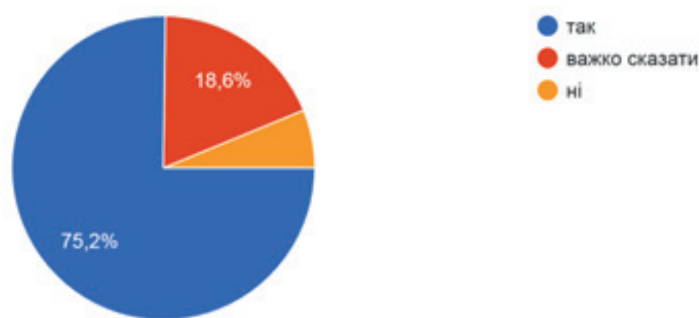

Рис. 15. Відповіді респондентів на запитання: «Чи є важливими у передачі "гендерної інформації" від покоління до покоління значущі особистості (батьки, сиблінги, друзі, керівник)?»

не погоджується, а 18,6% студентів та студенток відповіли «важко сказати».

Наступне запитання звучало так: «Чи є важливими у передачі "гендерної інформації" від покоління до покоління соціальні інститути (дошкільні навчальні заклади, загальноосвітня школа, університет, виробнича організація, ЗМІ та ін.)?» Абсолютна більшість студентів і студенток (65,5%) із цим погоджується, 26,5% відповіли «важко сказати», а 8% не поділяють цю позицію (рис. 16).

Сімнадцяте запитання: «Як часто, на вашу думку, проявляються гендерні стереотипи у засобах масової інформації — газетах, інтернет-виданнях, журналах, телепрограмах (новинах, серіалах, мультфільмах, музичних відеокліпах), радіопрограмах (новинах, музиці, тощо)?» Абсолютна більшість студентів і студенток (71,7%) вважають, що гендерні стереотипи часто проявляються у засобах масової інформації, лише

1,8% опитаних відповіли «не буває», а 26,5% — «дуже рідко» (рис. 17).

На пряме запитання щодо наявності гендерних змін у масовій культурі 77,9% респондентів підтвердили, що помітили такі зміни, і лише 3,5% думають інакше, а 18,6% відповіли «важко сказати» (рис. 18).

Студенти та студентки висловили свою думку стосовно того, чи трапляються у засобах масової інформації такі образи, які хочеться наслідувати, навіть якщо вони не відповідають ідеям гендерної рівності (рис. 19). Більш ніж половина опитаних (50,4%) вважають, що у ЗМІ дуже рідко трапляються образи, які хочеться наслідувати; на погляд 25,7% респондентів, такі образи, навпаки, трапляються дуже часто; 23,9% стверджують, що таких образів не буває взагалі.

Відповідаючи на запитання «Чи погоджуєтеся ви з тим, що основна роль жінки в суспільстві

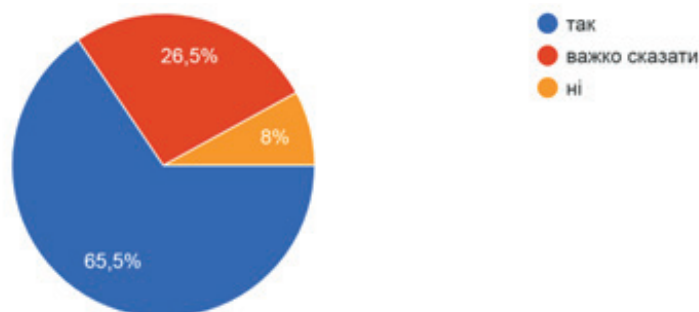

Рис. 16. Відповіді респондентів на запитання: «Чи є важливими у передачі "гендерної інформації" від покоління до покоління соціальні інститути (дошкільні навчальні заклади, загальноосвітня школа, університет, виробнича організація, ЗМІ та ін.)?»

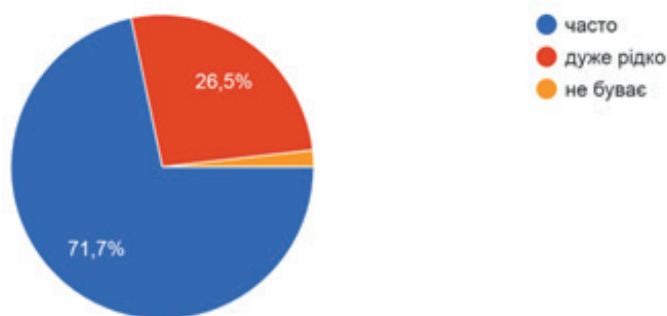

Рис. 17. Відповіді респондентів на запитання: «Як часто, на вашу думку, проявляються гендерні стереотипи у засобах масової інформації — газетах, інтернет-виданнях, журналах, телепрограмах (новинах, серіалах, мультфільмах, музичних відеокліпах), радіопрограмах (новинах, музиці, тощо)?»

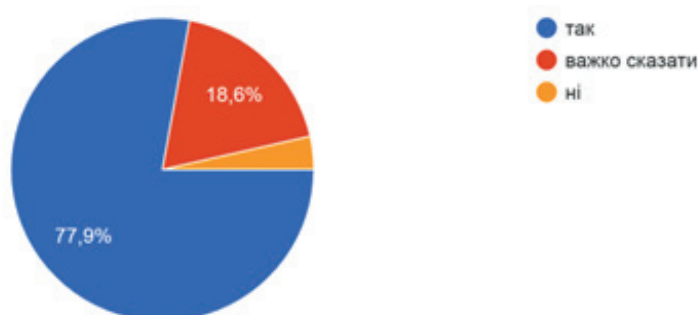

Рис. 18. Відповіді респондентів на запитання: «Чи помітили ви гендерні зміни у масовій культурі?»

пов'язана з її «природним» призначенням — родина, чоловік, діти?», переважна більшість студентів і студенток (69,9%) висловили незгоду з такою позицією (рис. 20). З іншого боку, 21,2% опитаних відповіли «важко сказати». І лише 8,8% погодилися із цим твердженням. Очевидно, що незгода з цією позицією свід-

чить про відсутність гендерної упередженості в поглядах на роль жінки в сучасному суспільстві. Тобто така реакція студентів і студенток на це запитання вказує на достатньо високий рівень толерантності щодо вільного вибору жінок — 69,9%. Більшість згодні з тим, що жінки мають повне право на самовизначення

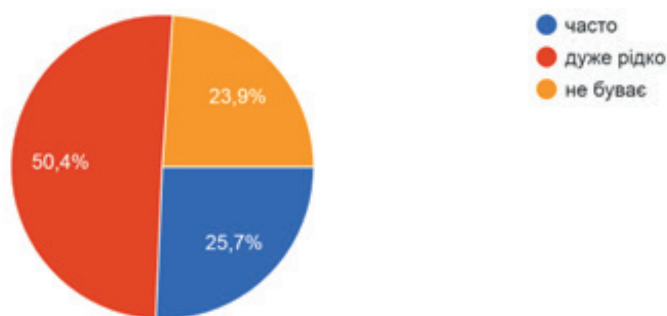

Рис. 19. Відповіді респондентів на запитання: «Чи трапляються у засобах масової інформації такі образи, які хочеться наслідувати, навіть якщо вони не відповідають ідеям гендерної рівності?»

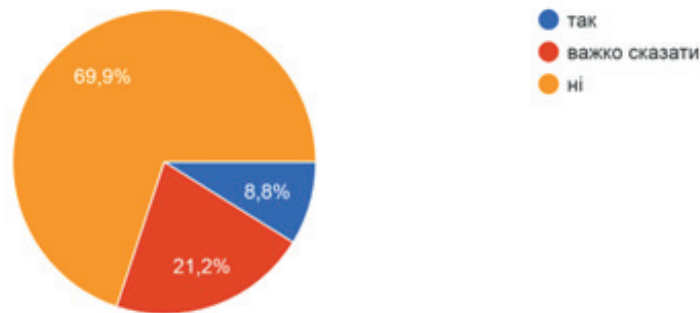

Рис. 20. Відповіді респондентів на запитання: «Чи погоджуєтеся ви з тим, що основна роль жінки в суспільстві пов'язана з її "природним" призначенням — родина, чоловік, діти?»

у питаннях вибору життєвого шляху та особистісного розвитку.

Із відповідей студентів та студенток можна спостерегти відмежування від найпоширеніших традиційних гендерних стереотипів стосовно ролей жінок і чоловіків та їх позиції у соціумі, що є позитивним чинником розвитку сучасного суспільства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У сучасному світі становище дівчат і хлопців у суспільстві має зумовлюватися не біологічними чинниками, а створюватися самим суспільством і повсякчас підтримуватися за допомогою його правил і норм поведінки. Тому перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення уже сформованих гендерних стереотипів у сучасної молоді. Подолання гендерних стереотипів, започаткування нових форм і стандартів поведінки для жінок і чоловіків, виховання гендерної культури нового зразка набувають особливого значення в сучасному світі.

Отже, руйнування найпоширеніших гендерних стереотипів стосовно чоловічих та жіночих ролей, розподілу обов'язків у родині, можливостей жінок у виборі професії та життєвого шляху, розподілу професій за гендерними ознаками, гендерних особливостей виховання й освіти сприяє відображенню реальних гендерних відносин у суспільстві та формуванню гендерно прогресивних поглядів, відтак велика кількість професій сприймаються як такі, що підходять і чоловікам, і жінкам, і в більшість сфер життя впроваджується гендерна рівність, коли чоловіки й жінки мають рівні права та можливості.

Список використаних джерел

1. Жеребятнікова І. В., Бойко Ю. Ю. Вплив гендерних стереотипів на реалізацію гендерної політики в сучасному українському соціумі. *Гендерна політика міст: історія та сучасність* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (6–7 жовтня 2015 р.). Харків : Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова. 2015. С. 84–89.
2. Мартиненко Г. А. Гендерна рівність (Тренінгові заняття з підлітками). *Впровадження ідей гендерної рівності в освітній процес* : збірник науково-методичних праць. Херсон : ПП Вишемирський, 2007. С. 87–91.
3. Щотка О. В. Гендерна психологія : навч. посіб. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 358 с.
4. Чорнодон М. Особливості гендерної ідентичності та гендерних стереотипів у сучасних українських мас-медіа. *Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика»*. 2021. Вип. 49. С. 99–107. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2021.49.11064>.
5. Кікінежді О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості : монографія. Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2011. 400 с.
6. Чіп Р. Дослідження когнітивних уявлень старших підлітків: гендерний аспект. *Humanitarium*. 2018. Т. 40. Вип. 1: Психологія. С. 136–144.
7. Ткалич М. Г. Гендерна психологія. Київ : Академвидав, 2016. 256 с.
8. Бондаревич С., Суслік Л. Вплив гендерних стереотипів на формування самооцінки особистості. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Психологія*. 2021. Вип. 3 (52). С. 27–35. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2021.3.4>.
9. Літвінова О. Вплив гендерних стереотипів на спосіб життя сучасної молоді. *Актуальні проблеми психології*. 2019. Т. 7. Вип. 15. С. 182–186.

10. Dushko X., Maslova Y., Zukow W. Репрезентація гендерних стереотипів у художній літературі. *Journal of Education, Health and Sport*. 2016. Вип. 6. № (5). С. 329–340.
DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.53127>.
11. Пірен М. І., Грицяк Н. В., Василевська Т. Е., Іваницька О. М. Гендерні аспекти державної служби / Українська академія державного управління при Президентові України; Центр досліджень адміністративної реформи; Центр-студія гендерної освіти. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. 335 с.
DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-100-1-14-23>.
12. Андреева М. О., Василенко О. М., Дмитренко К. А. Сучасні гендерні стереотипи в медіапросторі як фактор впливу на соціалізацію учнівської молоді. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2021. № 1 (100). С. 14–23.
DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-100-1-14-23>.
- References:**
- Zherebiatnikova, I. V., & Boiko, Yu. Yu. (2015). Vplyv hendernykh stereotypiv na realizatsiiu hendernoï polityky v suchasnomu ukrainskomu sotsiumi [The influence of gender stereotypes on the implementation of gender policy in modern Ukrainian society]. *Henderna polityka mist: istoriia ta suchasnist — Gender Policy of Cities: History and Modernity* : Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference (October 6–7, 2015). (Pp. 84–89). Kharkiv : Kharkivskiy natsionalnyi universytet miskoho hospodarstva imeni O. M. Beketova [in Ukrainian].
 - Martynenko, H. A. (2007). Henderna rivnist (Treninhovi zaniattia z pidlitkami) [Gender equality (Training sessions with adolescents)]. *Vprovadzhennia idei hendernoï rivnosti v osvittii protses — Introduction of ideas of gender equality in the educational process* : Collection of scientific and methodical papers. (Pp. 87–91). Kherson : PP Vyshemyrskiy [in Ukrainian].
 - Shchotka, O. V. (2019). *Henderna psykholohiia [Gender psychology]*. Nizhyn : Vydavets PP Lysenko M. M. [in Ukrainian].
 - Chornodon, M. (2021). Osoblyvosti hendernoï identychnosti ta hendernykh stereotypiv u suchasnykh ukrainskykh mas-media [Features of gender identity and gender stereotypes in modern Ukrainian mass media]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya "Zhurnalistyka" — Bulletin of Lviv University. Journalism* Series, 49, 99–107. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2021.49.11064> [in Ukrainian].
 - Kikinezhdi, O. M. (2011). *Henderna identychnist v ontogenezi osobystosti [Gender identity in the ontogenesis of personality]*. Ternopil : Navchalna knyha — Bohdan [in Ukrainian].
 - Chip, R. (2018). Doslidzhennia kohnityvnykh uavlenn starshykh pidlitkiv: hendernyi aspekt [Research of cognitive representations of older adolescents: gender aspect]. *Humanitarium*. (Vol. 40), (Issue 1: Psykholohiia — Psychology), (pp. 136–144) [in Ukrainian].
 - Tkalych, M. H. (2016). *Henderna psykholohiia [Gender psychology]*. Kyiv : Akademydav [in Ukrainian].
 - Bondarevych, S., & Suslik, L. (2021). Vplyv hendernykh stereotypiv na formuvannia samoostinky osobystosti [The influence of gender stereotypes on the formation of self-esteem of personality]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi akademii upravlinnia personalom. Psykholohiia — Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management. Psychology*. (Issue 3 (52)), (pp. 27–35).
DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2021.3.4> [in Ukrainian].
 - Litvinova, O. (2019). Vplyv hendernykh stereotypiv na sposib zhyttia suchasnoi molodi [The influence of gender stereotypes on the way of life of modern youth]. *Aktualni problemy psykholohii — Current issues of psychology*. (Vol. 7), (Issue 15), (pp. 182–186) [in Ukrainian].
 - Dushko, X., Maslova, Y., & Zukow, W. (2016). Rezentatsiia hendernykh stereotypiv u khudozhnii literaturi [Representation of gender stereotypes in artistic literature]. *Journal of Education, Health and Sport*, 6 (5), 329–340.
DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.53127> [in Ukrainian].
 - Piren, M. I., Hrytsiak, N. V., Vasylevska, T. E., & Ivanytska, O. M. (2002). *Henderni aspekty derzhavnoi sluzhby [Gender aspects of civil service]*. Kyiv : Vydavnytstvo Solomii Pavlychko "Osnovy" [in Ukrainian].
 - Andreieva, M. O., Vasilenko, O. M., & Dmytrenko, K. A. (2021). Suchasni henderni stereotypy v mediaprostori yak faktor vplyvu na sotsializatsiiu uchnivskoi molodi [Modern gender stereotypes in the media space as a factor influencing the socialization of student youth]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka — Spirituality of personality: methodology, theory and practice*, 1 (100), 14–23.
DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-100-1-14-23> [in Ukrainian].

Kovalkova T. O.

STUDY OF STUDENTS' ATTITUDE TOWARDS CURRENT GENDER ISSUES

Abstract. *The article examines the attitude of male and female students to current gender issues. Based on the analysis of the scientific literature, the theoretical foundations of the problems of gender identity, gender stereotypes about the personal and professional sphere of personality are generalized. During the survey, students were asked to express their opinion, agreement or disagreement with statements about the impact on the formation of views and perceptions of parents, friends, secondary school, university or other people and institutions; on the need for gender education; abilities of boys and girls to study humanities and natural sciences; development of masculinity in boys and femininity in girls in the process of education; attitude to gender-neutral education; whether it promotes the development of personality and quality of life by following traditional gender norms; regarding the manifestation of gender stereotypes in education and training by sex; differences in teachers' requirements for boys and girls; introduction of a gender approach in the activities of educational institutions; predominant images in school textbooks; the impact of school textbooks on the formation and maintenance of traditional roles of men and women; the importance of social institutions in the transmission of "gender information" from generation to generation; manifestation of gender stereotypes in the media; positions on the main role of a woman in society; manifestation of gender changes in mass culture, etc. The author analyzes the results of a survey of male and female students on their attitude to current gender issues. Emphasis is placed on the need to overcome gender stereotypes and introduce new forms and standards of behavior for women and men, education of gender culture of a new model. It has been established that students dissociate themselves from the most common traditional gender stereotypes regarding the roles of women and men and their position in society, which is a positive factor in the development of modern society.*

Keywords: *gender, gender identity, gender role, gender stereotypes, student.*

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Ковалькова Тетяна Олександрівна — канд. пед. наук, доцентка кафедри педагогіки та психології, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, TatianaKovalkova@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2992-922X>

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Kovalkova Tetiana Oleksandrivna — PhD in Pedagogy, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Psychology, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, TatianaKovalkova@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2992-922X>

Стаття надійшла до редакції / Received 06.05.2022